

4. *Донченко О.* Архетипи соціального життя і політика (Глибинні регулятиви психологічного повсякдення) : монографія / О. Донченко, Ю. Романенко. – К. : Либідь, 2001. – 334 с.
5. *Гнатенко П. И.* Национальный характер / П. И. Гнатенко. – Днепропетровск : Изд-во ДГУ, 1992. – 140 с.
6. *Бромлей Ю. В.* Этносоциальные процессы: теория, история, современность / Ю. В. Бромлей. – М. : Наука, 1987. – 336 с.
7. *Вирост Й. С.* Національна самосвідомість: проблеми визначення й аналізу / Й. С. Вирост // Філософська та соціологічна думка. – 1989. – № 7. – С. 11–19.
8. *Кривонос І. В.* Структура українського національного характеру: досвід реконструювання за творами художньої літератури / І. В. Кривонос // Проблеми політичної психології та її роль у становленні громадянина Української держави : зб. наук. праць. – К., 2007. – Вип. 5–6. – С. 114–134.
9. *Янів В.* Проблема психологічного окциденталізму України / В. Янів // Мандрівець. – 1994. – № 1. – С. 45–57.
10. *Дяченко В.* Етнонаціональний розвиток України. Терміни, визначення, персоналії / В. Дяченко. – К. : Наука, 1993. – 215 с.
11. *Українська душа* : зб. наук. праць / відп. ред. В. Храмова. – К. : Фенікс, 1992. – 126 с.
12. *Фурман А. В.* Психокультура української ментальності / А. В. Фурман. – К. : Либідь, 2002. – 320 с.
13. *Йоргенсен М. В.* Дискурс-анализ. Теория и метод. – 2-е изд., испр. / М. В. Йоргенсен, Л. Дж. Филлипс ; [под ред. А. А. Киселевой ; пер. с англ.]. – Х. : Гуманит. центр, 2008. – 352 с.
14. *Яремчук О. В.* Формування політичної ментальності молоді: дискурсивні практики / О. В. Яремчук, В. І. Фокіна // Психологічні перспективи. – 2010. – Вип. 16. – С. 308–320.

© **Фокіна В. І.**

РЕСУРСНА СКЛАДОВА СОЦІАЛЬНОЇ СИТУАЦІЇ ВИБОРУ ПРЕСТИЖНОЇ ПРОФЕСІЇ

О. І. Хоріна, м. Київ

Сформульовано розуміння ресурсної складової в ситуації вибору престижної професії. Проаналізовано уявлення громадян України щодо престижної професії, виділено п'ять профілів престижної професії та встановлено взаємозв'язки між ними. Проведено кластеризацію респондентів щодо визначених профілів престижної професії, виявлено пріоритети вибору українцями престижних професій. Розглянуто ресурси, що надає кожен з виділених профілів, а також вимоги престижної професії до особистості, що становлять потенціал особистісного розвитку в професійному контексті.

Ключові слова: престижна професія, ресурсна складова, соціальна ситуація вибору, профіль престижної професії.

Сформулировано розуміння ресурсної складової ситуації вибору престижної професії. Проведен аналіз представлений громадян України о престижній професії, виділені п'ять профілів престижної професії і встановлені взаємозв'язки між ними. Осуществлена кластеризація респондентів по визначених профілях престижної професії, виявлені пріоритети вибору українцями престижних професій, а також вимоги, пред'явлювані престижній професією к особистості, які складають потенціал особистого розвитку в професійному контексті.

Ключевые слова: престижная профессия, ресурсная составляющая, социальная ситуация выбора, профиль престижной профессии.

The understanding of resource component part in the situation of choice of prestigious profession is formulated. Presentation of Ukrainian citizens is analysed in relation to a prestige profession. 5 types of prestige profession are distinguished, the intercorrelations between them are revealed. The respondents were clustered by the specific prestigious profession profiles. The priorities of prestigious profession choice made by Ukrainians are determined as well as the requirements for the individual prestigious profession, which constitute the potential of personal development in a professional context.

Key words: prestigious profession, resource constituent, social situation of choice, prestigious profession profile.

Проблема. Ситуація дисбалансу на ринку праці України, що виявляється в поділі професій на престижні і дефіцитарні, потребує ретельного аналізу соціально-психологічних факторів, що формують уявлення громадян України про престижність професій. Дисбаланс виявляється в тому, що, з одного боку, значні труднощі з працевлаштуванням виникають у фахівців із дипломами престижних професій, а з другого, за даними Державної служби зайнятості України, існує стабільно велика кількість вакансій з переліку професій, які громадяни зараховують до престижних [1]. Професії, що лежать в основі такого дисбалансу, розглядаються як престижні і водночас дефіцитарні.

Ситуацію на ринку праці України ми характеризуємо як соціальну ситуацію макросередовищного масштабу за двома параметрами: соціально-просторовим (охоплює населення країни) і особистісно-часовим (масштабом відрізка/етапу життя – стосується певного етапу життя кожного громадянина, який має диплом, але не може реалізувати себе в обраній престижній професії) [2].

Ситуація дисбалансу між престижними і дефіцитарними професіями ускладнюється наразі фінансово-економічною кризою, яка загострила всі протиріччя в економіці і відбилася на психологічному

сприйнятті громадянами всіх суспільно-політичних та економічних процесів. Психологічне сприйняття будь-якої проблеми, яку складно вирішити швидко й одразу, обтяжується уявленнями про надмірну її складність, які можуть бути пов'язані саме з міркуваннями про дану проблему як складну. Можна припустити, що під час кризи пошук варіантів рішення хоча б декількох життєвих питань може сформувати стереотип “обтяженості складністю” [3]. Це виснажує життєві ресурси людей, і такий стан речей спонукає шукати додаткові джерела для відновлення ресурсів та/або переосмислення наявних [4]. Імовірно, люди фокусують увагу на сферах, багатих ресурсами в різних царинах життя і діяльності. Професійна сфера є привабливою ресурсною сферою для дорослого населення, особливо сфера престижних професій, щодо якої також виникають та існують численні стереотипи.

Проблема вибору престижної професії громадянами України – це неусвідомлена проблема вибору позиції громадян у системі стосунків “громадянин – професія – суспільство”, а також проблема усвідомлення або неусвідомлення потреби інвестувати життєві ресурси в престижну професію з метою самореалізації в цій професії. У своєму дослідженні ми виходили з припущення, що громадяни, обираючи престижну професію, керуються нереалістичними уявленнями про те, що сама професія/диплом гарантують ефективну реалізацію, успішну кар’єру та високий рівень добробуту. Надалі, зіткнувшись із реальною ситуацією, коли свій статус потрібно виборювати на конкурентному ринку праці, громадяни виявляються не готовими інвестувати життєві ресурси в побудову кар’єрної стратегії та її втілення в життя і, маючи диплом престижної професії, поповнюють ряди безробітних, працюють не за фахом, звинувачуючи суспільство як таке, що нездатне забезпечити їм реалізацію в професії.

Мета статті: виявити позиції громадян у стосунках із суспільством через позицію вибору престижної професії. *Завдання дослідження:* виділити зони ресурсів і ризиків громадян у соціальній ситуації вибору престижної професії та з’ясувати їх співвіднесеність (ідеться про зміст уявлень громадян, тому зони ресурсів і викликів стосуються різних типів розуміння престижності професій).

Уявлення громадян щодо ресурсів престижної професії видаються зрозумілими, оскільки саме ресурси є привабливою стороною професійного вибору. Громадяни орієнтуються на ресурсні ознаки престижної професії, а умови успішної професійної реалізації свідомо чи несвідомо залишаються поза увагою. Усе, що випадає з поля зору і не включається громадянами в сприйняття актуальної ситуації вибору престижної професії, може становити ризики в подальших кроках професійної реалізації.

Базою аналізу стали 26 ознак престижної професії [5] та їхні комбінації – фактори престижної професії, отримані за допомогою факторного аналізу. Аналіз змісту факторів дав можливість виділити і співвіднести зони ресурсів та ризиків громадян у ситуації вибору престижної професії. Загалом фактори, виокремлені на основі статистичного аналізу, означають імпліцитні виміри, осі в уявному математично побудованому просторі визначених факторів. Проте змістова інтерпретація показників, що входять до факторів, дала змогу з'ясувати уявлення людей про побудову кар'єри. Виділені фактори демонструють зміст уявлень громадян щодо професійної кар'єри і показують послідовність кроків з її реалізації, тому пропонуємо назвати їх *кар'єрними профілями престижної професії*.

Поняття престижності, у якому втілюється суспільна повага до представників тієї чи тієї професії, тісно пов'язане зі способом отримання зростаючого суспільного підтвердження – кар'єрою. Оскільки представлений матеріал є уявленнями про розуміння респондентами феномена престижності, то й продукт обробки матеріалу у вигляді кар'єрних профілів буде розглянуто саме як різні типи розуміння престижності професії.

Протягом 2008 – 2009 років Інститут соціальної та політичної психології НАПН України здійснював моніторинг рівня та факторів престижності професій [5; 6]. Соціально-демографічна структура вибірки, за якою проводилося масове опитування, відповідала структурі дорослого населення України. У межах дослідження також було опитано учнів випускних класів загальноосвітніх середніх шкіл. Опитування дорослого населення та учнів проводилося в АР Крим, усіх областях України та м. Києві. Кількість дорослих громадян, що взяли участь в опитуванні, становила 2007 осіб (2008 р.) і 1997 осіб (2009 р.)

Аналіз уявлень громадян України щодо ознак престижної професії було проведено за 5-бальною шкалою на основі відповідей респондентів на запитання: **“Чи згодні Ви з тим, що престижною є професія, яка...”** (табл. 1) [5].

Щоб визначити фактори престижної професії, відповіді дорослого населення (2009 р., n=1997) на запитання було оброблено за допомогою процедури факторного аналізу (метод головних компонент, метод обертання: Варимакс з нормалізацією Кайзера). Міра вибіркової адекватності Кайзера – Мейера – Олкіна становила 0,923; повна пояснювальна дисперсія – 48,7%, що дало підстави для подальшого аналізу. Чотири фактори з п'яти мали приблизно рівне навантаження (0,994; 0,898; 0,951; 0,934); п'ятий мав суттєво менше навантаження (0,616), але з погляду змістового насичення було прийнято рішення залишити і його.

Таблиця 1

Ознаки престижної професії (у балах)

	Дорослі	
	2008 р.	2009 р.
гарно оплачується	3,53	3,35
додає стабільності, упевненості в завтрашньому дні, тому що на неї завжди буде попит	3,36	3,24
вважається престижною не тільки в Україні, але й у будь-якій іншій державі, спільноті	3,26	3,08
затребувана у світі, дає змогу знайти роботу будь-де	3,19	3,00
дає змогу ні від кого не залежати	3,10	2,99
відкриває перспективи для швидкого кар'єрного зростання	3,09	2,96
дає змогу мати великі професійні досягнення	3,08	3,03
дає змогу працювати в комфортних умовах	3,05	2,87
належить до успішної галузі	3,05	2,92
дає змогу завести корисні знайомства, зв'язки	3,01	3,20
дає змогу реалізувати творчі здібності	2,91	2,83
корисна для суспільства	2,89	2,74
<i>потребує непересічних здібностей, через що не всі можуть її опанувати</i>	2,88	2,91
дає змогу мати привілеї, пільги	2,83	2,86
пов'язана з новітніми технологіями, що визначають майбутнє	2,83	2,72
приносить славу, дає змогу стати відомим	2,81	2,65
пов'язана з прийняттям рішень, які мають надзвичайно важливі наслідки для багатьох людей	2,78	2,92
дає змогу допомагати конкретним людям, розв'язувати їхні проблеми	2,77	2,85
<i>потребує тривалого часу для її опанування, гарної освіти</i>	2,76	2,91
<i>потребує високих моральних якостей</i>	2,74	2,63
<i>передбачає вирішення складних завдань, які не кожен здатен виконати</i>	2,60	2,78
унікальна, потребує обмеженої кількості фахівців, до кола яких важко потрапити	2,59	2,65
дає можливість впливати на думки багатьох	2,40	2,65
дає владу над іншими людьми	2,38	2,59
є ризикованою, дає змогу відчутти себе переможцем (справжнім чоловіком)	2,08	2,38
<i>потребує важкої праці, через що відчуваєш задоволення</i>	2,05	2,46

Примітка. Курсивом виділено ознаки професії, які вимагають від людей певних зусиль, внесків задля успішної реалізації в професії, долучення до її ресурсів

Для вирішення завдань дослідження і більш повного розкриття змісту кожного фактору аналіз проводився на двох рівнях. Перший рівень традиційно використовують у факторному аналізі для відбору ознак за їхніми числовими значеннями в діапазоні різниці 0,2, і таким чином відібрані ознаки можна вважати значущими для змістової інтерпретації [7]. Решта ознак, як правило, не аналізується (було вирішено розглянути їх зміст на другому рівні аналізу).

Виділено п'ять профілів престижної професії, які в процесі змістової інтерпретації розглядалися як образи побудови кар'єри (або кар'єрні профілі), що існують в уявленнях респондентів, а саме: 1) креативна кар'єра; 2) наполеглива кар'єра; 3) владна кар'єра; 4) бюрократична кар'єра; 5) громадська кар'єра (рис.).

До першого профілю **креативна кар'єра** (12,98% дисперсії) увійшли: **ознаки першого рівня аналізу** – дає змогу мати великі професійні досягнення (0,645); пов'язана з новітніми технологіями (0,619); користується популярністю не тільки в Україні (0,592); дає змогу реалізувати творчі здібності (0,545); затребувана у світі (0,545); належить до успішної галузі (0,502); потребує високих моральних якостей (0,513); **ознаки другого рівня аналізу** – відкриває перспективи для швидкого кар'єрного зростання (0,435); є унікальною та потребує обмеженої кількості фахівців (0,426); потребує від людини високої конкурентоздатності (0,422); вимагає від людини непересічних здібностей (0,407).

В уявленнях громадян цей варіант кар'єри дає можливість досягти великих професійних успіхів, використовувати новітні технології, реалізувати творчі здібності в успішній галузі за рахунок високих моральних цінностей, високої конкурентоздатності, непересічних здібностей та унікальності особистості, відкриває шлях до обмеженого кола фахівців, які затребувані не тільки в Україні, а й у світі. Людина, яка обирає цей профіль, отримує психологічне задоволення від власної амбітності та унікальності; почувається одним з небагатьох фахівців, що затребувані не тільки в Україні, а й у світі. Ціна реалізації в престижній професії для цього профілю – висока конкурентоздатність і непересічні здібності.

До другого профілю **наполеглива кар'єра** (10,67% дисперсії) увійшли такі **ознаки першого рівня аналізу**: потребує важкої праці, через що відчуваєш задоволення (0,748); передбачає вирішення складних завдань (0,689); пов'язана з ризиками (0,679); потребує тривалого часу для її опанування (0,586); **ознаки другого рівня аналізу**: дає змогу допомагати конкретним людям (0,507); потребує від людини високої конкурентоздатності (0,419); потребує високих моральних якостей (0,336); є особливо корисною для суспільства (0,303).

Рис. Опис кар'єрних профілів (курсивом виділено ознаки професії, які вимагають від людей певних зусиль, внесків задля успішної реалізації в професії, долучення до її ресурсів)

Такий кар'єрний профіль в уявленнях респондентів передбачає важку працю, виконання складних завдань, ризики, великі затрати часу, потребує високої конкурентоздатності та моральних якостей. Усе це дає можливість отримувати задоволення від результатів випробування себе, надавати допомогу конкретним людям і бути корисним для суспільства. Цей профіль містить найбільшу кількість вимог до претендента, і схоже, що саме це мотивує людей на вибір такого типу кар'єри.

До третього профілю *владна кар'єра* (10,01% дисперсії) увійшли *ознаки першого рівня аналізу: можливість впливати на думки*

людей (0,721); *приносить славу, дає змогу стати відомим* (0,710); *дає владу над іншими людьми* (0,643); *пов'язана з прийняттям рішень* (0,550); **ознаки другого рівня аналізу:** *дає змогу мати привілеї пільги* (0,513); *вимагає від людини непересічних здібностей* (0,477); *є унікальною та потребує обмеженої кількості фахівців* (0,295).

Владно-статусний профіль дає можливість впливати на думки людей, мати владу над ними, приймати складні рішення за рахунок власних непересічних здібностей та передбачає унікальність, владу, славу, привілеї, належність до обмеженого кола фахівців. Цей профіль забезпечує задоволення від власної унікальності, що винагороджується славою, привілеями, владою над іншими, членством в еліті. Ціна реалізації в такому типі кар'єри – це здатність приймати важливі рішення і наявність непересічних здібностей.

До четвертого профілю **бюрократична кар'єра** (9,01% дисперсії) увійшли **ознаки першого рівня аналізу:** *гарно оплачується, дає змогу багато заробляти* (0,685); *дає змогу завести корисні знайомства, зв'язки* (0,581); *відкриває перспективи для швидкого кар'єрного зростання* (0,502); *дає змогу працювати в комфортних умовах* (0,496); **ознаки другого рівня аналізу:** *дає змогу мати привілеї, пільги* (0,434); *дає владу над іншими людьми* (0,382); *дає змогу ні від кого не залежати* (0,371); *належить до успішної галузі* (0,361); *додає стабільності, впевненості в завтрашньому дні* (0,322).

Цей профіль вказує на можливість отримати гарну оплату праці, корисні знайомства та зв'язки, перспективи швидкого кар'єрного зростання, комфортні умови праці, привілеї та владу над іншими, незалежність, роботу в успішній галузі та стабільність. Утім, не до кінця зрозуміло, за рахунок чого все це надає професія – хіба що за рахунок ефективної комунікації та корисних знайомств і зв'язків. (Це потребує додаткового дослідження). Можемо припустити, що профіль забезпечує задоволення від відчуття себе обранцем долі або тим, хто, не докладаючи вагомих/зрозумілих зусиль, має все.

До п'ятого профілю **громадська кар'єра** (6 % дисперсії) увійшли такі **ознаки першого рівня аналізу:** *додає стабільності, впевненості в завтрашньому дні* (0,615); *є особливо корисною для суспільства* (0,576); *дає змогу ні від кого не залежати* (0,524); *дає змогу допомагати конкретним людям* (0,428); **ознаки другого рівня аналізу:** *пов'язана з прийняттям рішень* (0,263); *дає змогу реалізувати творчі здібності* (0,236); *затребувана у світі* (0,233); *потребує високих моральних якостей* (0,219).

Громадська діяльність надає відчуття стабільності, власної корисності для суспільства, незалежності, дає змогу допомагати конкретним людям завдяки високим моральним цінностям, приймати важливі рішення та реалізовувати творчі здібності, забезпечує відчуття затребуваності таких фахівців у світі. Ті, хто обирає цей профіль,

отримують задоволення, відчуваючи власну значущість для суспільства та затребуваність таких фахівців не тільки в Україні, а й у світі. Ціна реалізації в такому типі кар'єри – це здатність приймати важливі рішення для багатьох людей та наявність високих моральних цінностей.

Характер зв'язків між профілями можна розглядати в координатах: 1) амбітність/значущість “особистісна – соціальна” і 2) наснаження/задоволення внаслідок “корисності для себе – корисності для суспільства”. Отож кожен профіль може бути обраний та реалізований особою залежно від її громадянської позиції, а саме: готова особа співпрацювати із суспільством, обмінюючись ресурсами (профіль 1); хоче їх тільки споживати (профіль 4); прагне володарювати і нести за це відповідальність (профіль 3); готова важко працювати, не сподіваючись на подяку (профіль 2), або зробити сенсом свого життя служіння суспільству (профіль 5). Як бачимо, профілі взаємопов'язані, що дає змогу зробити припущення: кожен профіль може обиратися несвідомо та реалізовуватися залежно від актуальної соціальної ситуації певного періоду життя. Альтернативне припущення: профіль може обиратися свідомо у разі усвідомлення ціни інвестицій в успішну кар'єру та свідомого вибудовування кар'єрної стратегії з грамотним розподілом усіх життєвих ресурсів задля отримання бажаних ресурсів від професійної реалізації.

Проілюструємо припущення на конкретному прикладі однієї з найпрестижніших професій: молода людина обрала професію хірурга (це профіль 2 – *наполеглива кар'єра*); потім, набувши досвіду, вирішила його систематизувати, описати в статтях, дисертації; отримала визнання у світі (профіль 1 – *креативна кар'єра* – хірург-академік, доктор М. М. Амосов), потім може стати громадським діячем (профіль 5) або депутатом (профіль 3 – хірург-академік В. Д. Федоров у Росії). Або на початку професійного шляху людина захотіла зробити *бюрократичну кар'єру* службовця від медицини (профіль 4), після чого справжнім хірургом вона навряд чи буде, або усвідомить ціну такого кроку і буде вкладати життєві ресурси в повернення до хірургічної практики (такі випадки теж відомі).

Отже, *ресурсною складовою соціальної ситуації вибору престижної професії буде перелік ресурсів, які можна отримати від реалізації себе в престижній професії. Натомість ризиком буде несвідомлення умов самореалізації в престижній професії і нездатність осмислити актуальну ситуацію вибору престижної професії, яка згідно з незрілими настановленнями “мала б усе зробити сама”*. Уявлення, що престижна професія “сама” забезпечить успішну реалізацію людини і гарантує отримання очікуваних ресурсів і благ, формують стереотип мислення, що є окремим ризиком для громадян.

Зміст кожного кар'єрного профілю дає також змогу виявити міру збалансованості ресурсів та умов, за реалізації яких ресурси можуть бути отримані. Можна констатувати, що профілі 1, 3, 5 збалансовані, проте профілі 2 і 4 не мають балансу ресурсів та ризиків. У профілі 2 умов успішної реалізації більше, ніж ресурсів, а в профілі 4 умов як таких узагалі немає, є тільки ресурси. Це свідчить про те, що уявлення громадян України щодо збалансованих кар'єрних профілів меншою мірою містять ризики реалізації в престижній професії, тоді як уявлення щодо незбалансованого профілю 4, де не окреслено умови успішної професійної реалізації, мають максимальні ризики.

Виділено такі *типи ризиків*: перший – це неусвідомлення умов реалізації себе в успішній професії, другий – стереотип мислення про професію, що “все зробить сама”, третій – дисбаланс між ресурсами і умовами їх отримання. **Ризики громадян збільшуються в разі обрання кар'єрних профілів, де наявний дисбаланс ресурсів і умов їх отримання.**

Яким профілям кар'єри громадяни надають перевагу, а відтак що обирають у першу чергу – ресурси чи ризики, чи баланс ресурсів і ризиків?

Щоб виявити пріоритети респондентів щодо кар'єрних профілів, було проведено кластеризацію вибірки (2009 р., n=1864) (табл. 2). Більшість респондентів (58,7%) обирають бюрократичну кар'єру (профіль 4), кожен п'ятий (20,2%) – громадську (профіль 5), кожен десятий (9,2%) – креативну (профіль 1); 6,8% – владну (профіль 3) і 5% – наполегливу кар'єру (профіль 2).

Таблиця 2

Кластеризація вибірки за кар'єрними профілями (n=1864)

Кар'єрний профіль	Кількість опитаних	Частка в загальній вибірці (у %)
бюрократична кар'єра (профіль 4)	1095	58,7
громадська кар'єра (профіль 5)	376	20,2
креативна кар'єра (профіль 1)	172	9,2
владна кар'єра (профіль 3)	127	6,8
наполеглива кар'єра (профіль 2)	94	5,0
валідні значення	1864	100,0
пропущені значення	133	–

Про що свідчить такий вибір? З одного боку, це природно – обирати престижну професію, яка надає можливості і ресурси (профіль 4). Було б дивно, якби люди обирали виключно позицію соціального спрямування (профілі 2 і 5). З другого боку, профіль 4 відбиває дисбаланс ресурсів за повної невизначеності умов, а відтак містить найбільший ризик такого професійного вибору; профіль 2 також має

дисбаланс умов реалізації, що теж свідчить про більшу міру ризику. Тобто сукупно близько двох третин респондентів (63,7%) згодні ризикувати більшою мірою в професійному виборі і трохи більше третини (36,2%) обирають баланс ресурсів та умов професійної кар'єри.

Висновки.

1. Виявлено різні позиції громадян у стосунках із суспільством через позицію вибору престижної професії: очікувати від професії і суспільства ресурсів та добробуту, не даючи нічого навзаєм; інвестувати своїх ресурсів більше, ніж можна отримати від професії та суспільства; інвестувати і відповідно отримувати в умовно збалансованому співвідношенні.

2. Більшість респондентів займають позицію очікування, сподіваючись на отримання від престижної професії та суспільства благ і ресурсів та ігноруючи умови, за яких можлива успішна професійна реалізація, і покладаються на ризики професійного вибору. Меншість респондентів займають позицію інвестування власних ресурсів у важку, довготривалу наполегливу кар'єру задля служіння людям і суспільству.

3. Виділено п'ять типів кар'єрних профілів як типів розуміння престижної професії: 1) креативна кар'єра; 2) наполеглива кар'єра; 3) владна кар'єра; 4) бюрократична кар'єра; 5) громадська кар'єра.

4. Різним типам розуміння престижності професії (кар'єрних профілів) притаманне різне співвідношення між ресурсами і ризиками професії. Типи розуміння престижної професії 1, 3 і 5 мають збалансовані ризики і ресурси професійного вибору, 2 і 4 – незбалансовані, причому профіль 2 – переважно в бік ризиків через надмірні інвестиції власних ресурсів, а профіль 4 – у бік ресурсів через ігнорування потреби в інвестиціях, що в обох випадках спричиняє зростання ризиків.

5. Виділені кар'єрні профілі дали змогу виявити ресурсну і ризикову складові соціальної ситуації вибору престижної професії. Ресурсна складова поєднує всі ресурси престижної професії, які людина очікує отримати, у тому числі задоволення психологічних потреб від певного типу діяльності, а також розуміння та усвідомлення ціни успішної кар'єри у вигляді інвестицій життєвих ресурсів, необхідних для побудови та реалізації кар'єрної і життєвої стратегії. Натомість ризикова складова окреслена трьома типами ризиків: 1) неналежне усвідомлення громадянами вимог престижної професії, що забезпечує успіх тільки в разі їх виконання; 2) стереотип мислення, що престижна професія “сама” забезпечить ресурси і добробут; 3) незбалансований тип розуміння престижної професії.

6. Більшість респондентів (58,7%) увійшли до кластеру бюрократичного образу побудови кар'єри, відмітною рисою якого є

дисбаланс ресурсів і ризиків, тобто респонденти надають перевагу позиції споживання ресурсів.

7. Такий дисбаланс у розумінні переважною більшістю респондентів престижності професії створює в масштабах усього ринку праці додатковий соціальний ризик.

Отже, постає потреба в більш глибокому вивченні закономірностей динаміки соціально-психологічних чинників престижності професії в контексті професійного вибору, особливо серед молоді. Перспективою дальшого дослідження є також вивчення причин формування образів кар'єрних профілів та засобів їх психологічної реконструкції на допрофесійному етапі.

Література

1. Хоріна О. І. Визначення спектру актуальних і дефіцитних професій як індикування перебігу кризових явищ / О. І. Хоріна // Державна служба зайнятості України на ринку праці в умовах світової фінансово-економічної кризи: питання теорії та виклики практики : матеріали наук.-практ. конф. – К., 2009. – С. 234–243.
2. Слюсаревський М. М. “Ми” і “Я” в сучасному світі: Вибрані твори / М. М. Слюсаревський. – К. : Міленіум, 2009. – 156 с.
3. Григоровська Л. В. Соціальна ситуація дефіцитності-престижності професій. Державна служба зайнятості України на ринку праці в умовах світової фінансово-економічної кризи: питання теорії та виклики практики / Л. В. Григоровська, М. І. Найдюнов // Матеріали науково-практичної конференції / за заг. ред. Ю. М. Маршавіна. – К. : ІПК ДСЗУ, 2009. – С. 136–143.
4. Кухар Т. В. Психологічний зміст комунікативних стратегій поведінки безробітних [Електронний ресурс] / Т. В. Кухар. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nsspp/2009_23/Kukhar.htm.
5. Динаміка рівня та чинників престижності професій протягом 2008 – 2009 років : інформ. бюл. / Ін-т соц. та політ. психології АПН України ; за ред. М. І. Найдюнова, Л. В. Григоровської ; упоряд. О. І. Хоріна. – К. : Міленіум, 2009. – 59 с.
6. Моніторинг рівня та чинників престижності професій : інформ. бюл. Жовтень '2008 / Ін-т соц. та політ. психології АПН України ; за ред. М. І. Найдюнова, Л. В. Григоровської; упоряд. В. Ю. Бистревський, Л. М. Калачнікова. – К. : Міленіум, 2008. – 140 с.
7. Наследов А. Д. Математические методы психологического исследования. Анализ и интерпретация данных : учеб. пособ. / А. Д. Наследов. – 3-е изд., стереотип. – СПб. : Речь, 2008. – 392 с.

© Хоріна О. І.